

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Кенгеш

Жашау журтла-коммунал мюлкню болумун эм кюз-кыш кезиуге хазырлыккыны сюзгендиле

Къабарты-Малкъарны Башчысы **Казбек Коков** Россей Федерацияда Регионал айныу жаны бла правительстволу комиссияны президиумуну кенгешине къатышханды. Видеоконференция халда къуралгъан жыйылыуну РФ-ни Правительствосуну Председателини орунбасары **Марат Хуснуллин** бардыргъанды. Анда федерацияны субъектеринде жашау журтла-

мунал мюлкню болумуну эм кюз-кыш кезиуге ЖКХ объектлени хазырлауу юсюнден сёлешингенди.

Кенгешни чегинде РФ-ни къурулуш эм ЖКХ министри **Владимир Якушев** тапландырылган шахар болумланы къурау жаны бла проектлени эм жылыу берюу кезиуге ЖКХ объектлени хазырлаууларыны юсюнден айтханды.

Тапландырылган шахар

болумланы къурау программаланы толтурууларыны кезиулю эселлерин чыгъара, битеу къыралда 5200 жамауат кенгликлени иглендириу, аланы 32 процентинде ишле ахырына жетгенлерин белгилегенди Хуснуллин. Шахарла анда жашагъанлагъа не къадар тап болурча ол жумушундан ары бардырыргъа тийишлиди.

РФ-ни Къурулуш эм жашу

журтла-коммунал мюлк министрствосуну таматасы айтханнга кёре, тапландырыу ишле тамамланырча контролгъа трактланы 99 процентине

къол салыннганды. Кенгешни чегинде жылыу берюу кезиуге заманында эм тийишли халда хазырланырча контролгъа энчи эс бурулгъанды.

КОНФЕРЕНЦИЯ

«Миллет проектле берген онгланы толусунлай хайырланып, республиканы битеу школларын жангы даражагъа кётюрюрге»

Тюене Нальчикни жангы ишленген 33-чю номерли орта школунда устазланы тёрели республикалы август кенгешлери болгъанды. Анга Къабарты-Малкъарны Башчысы **Казбек Коков**, Правительствону Председатели **Мусукланы Алий**, КъМР-ни баш федерал инспектору **Тимур Макоев**, Россейни Жарыкъландырыу эмда бийик билим берюу министрствосуну къырал къуллукъ, кадрла эм ведомстволу организацияла

жаны бла департаментини таматасы **Алексей Свистунов**, Парламентини Председателини орунбасары **Мурат Карданов**, толтуруучу власть органланы, жер-жерли самоуправление органланы, билим берюу, профсоюз эмда жамауат организацияланы башчылары да къатышхандыла.

Тюбешиуге келгенлени алгышлай, **Казбек Коков** къыралгъа, республикагъа да билим берюу не заманда да ай-

ныуну баш магъаналы бёлюмю болуп келгенин чертгенди. Ол былтырны окуу жылын къыйын болумлада, вирус кенг жайылганда, бошаргъа тюшгенин да эсгертгенди. «Жангысын да ма ол халда башларыкъбыз – санитар-эпидемиология измлени толтуруу. Алайсыз жарарыкъ тыйюлду. Нек дегенде сёз республикада жашагъанланы, бек алгъа уа сабийлени саулыкларыны юсюнден барады.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Оператив штаб

Жангы ауругъанланы санына энтта къошулгъанды

Къабарты-Малкъарда Коронавирус инфекциядан сакъланыу эмда аны жайылыууна контрол этиу жаны бла оператив штабны шартларына кёре, 27 августха республикада коронавирוסдан ауругъанланы битеу саны 6439 адамгъа жетгенди. Ахыр сутканы ичинде 22 адам ауругъаны ачыкъланганды.

Насыпха ёлген болмагъанды. 16 саусуз а, ауруудан кътулуп, больницадан чыкъгъанды. Аллаила битеу да 6043 болгъандыла.

Шимал-Кавказ федерал округну регионларыны юсюнден айтханда, «Стопкоронавирус.рф». сайтда билдирилгенича, бир суткагъа 311 адам ауругъаны ачыкъланганды. Ставрополь крайда аллайла барысында да кепдоле – 125, Чечен Республикада уа барысында да аздыла – 4. Пандемия башланганы уа округда битеу ауругъанланы саны 45228 болгъанды. Ёлгенле уа 1005-ге жетгендиле.

Россейде коронавироз жукъгъанла бир сутканы ичинде 4829 болгъандыла, 5 905 саусуз а сау болуп чыкъгъанды. Кыралда бу жангы ауруудан ауругъанланы битеу саны 980,4 миннге, сау болгъанла уа 798 466-гъа жетгендиле. Бир сутканы ичинде Россейде 110 саусуз ауушханды, пандемия башланганы уа - 16 914.

Роспотребнадзорну башчысы Анна Попова Россейде коронавироз инфекцияны жайылыууна «жюген салыр-гъа» къолдан келгенин айтып, быллай шартла келтиргенди: «Мартда болум бла тенгшел-

диргенде, саусуланы санына къошула барыу 60 кереге азайгъанды. Биз март айны бошдан сагынмагъанбыз, чек салыу ишле ол заманда башлангандыла да»,- дегенди федерал къуллукчы.

Ведомствону башчысы айтханына шагъатха быллай юлго да келтиргенди: жай лагериледе миллиондан аслам сабий солугъанды, коронавироз кенг жайылгъан кезиуле

уа болмагъандыла.

Ол дагъыда саулукълары тинтилген россиялини 24-26 процентини COVID-19 чыдарча иммунитетлери болгъанын да билдиргенди.

Роспотребнадзорну Сабийлени бла акыылбалыкъ болмагъанланы тазалыкларына надзор этиу жаны бла бёлюмю таматасы Галина Яновская уа россияли школлада ата-аналаны жыйылыулары онлайн амал бла бардырылыгъын, аланы мектепкеге келюлерине чек салынырыгъын эсгертгенди.

РФ-ни Саулукъ сакълау министрствосундан билдиргенлерине кёре, коронавироздан сакъланырча дарман салыу жаланда адамны кеси ыразылыгы бла бардырылыкъды.

ТЕКУЛАНЫ Хауа хазырлагъанды.

Хорламны Байрагъын Минги тауну башына чыгъарлыкдыла

«Лидеры России» эришюню ючюнчю кезиуноню финалчылары конкурсда хорлагъанланы биргиулерини – «Эльбрус» клубу – проектлерини чегинде Минги тауну башына Хорламны Байрагъын чыгъарыргъа хазырланадыла. Ол жумуш сентябрьни ал кюнлерине белгиленгенди.

Ёрлеуню биринчи уруму финалчылагъа башланганды. Хауа тюрлениулеге юйренирча аланы Ирик-Чат къолгъа чыгъаргъандыла. 29 августда Лепрус старт майданнга кётюролюкдюле, анда эки ыйыкъ хазырлануу бардырылыкды. Командагъа россияли космонавт Сергей Рязанский

да къошулукъду. 2018 жылны сентябринде да эришюде хорлагъан бир ненчаулан Минги таугъа чыгып, анда аллай атлы биригиуно къурагъан эдиле. Бусагъатда «Эльбрус» клуб 14 проектни жашаугъа кийиреди, алгъа къыралны 60 регионундан 22 минг адам къатышадыла.

«Миллет проектле берген онгланы толусунлай хайырланып, республиканы битеу школларын жангы гаражагъа кётюрюрге»

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Бизни боюнубузгъа ауур жюк салынады, биз андан бет жарыклы кытулурга керекбиз», - деп, Казбек Коков мектептери башчыларындан бла усталарындан Роспотребнадзорну излемлерин къаты толтуругъа чакъырганды.

КъМР-ни Башчысы билим бериуну качествосун кётюрюню регионну андан ары айнытырык кючледен бирине санаганды. «Биз жуукъ жыллада Къабарты-Малкъарны билим бериуну кыралны он алчы регионну санына къошар ючюн бар кючюбюзню да салырга керекбиз. Ол кылуубуздан келлик иш болгъанына ишексизме», - деп чертгенди. Аны бла бирге ол педагог кадрлары хазырлауа энчи эс бурурга кереклисин эсгертгенди. Жарыкъландыруу министерство аны энчи контролде тутарга кереклисин чертгенди.

«Усталаны юслеринден айтханда, биз алагъа сакъ болурга керекбиз. Нек дегенде бююнлюкде ол биз келир тёлюлеге юлгюге кёржюзтген

ниет байлыгыбызды. Биз бизни жамуатыбызгъа төре болгъан адеп-къылыкны, ол санда таматалагъа хурмет бериу, бир бирни ангылау, шүехлукъ жюрютюу, бир бирге тюзюмлю болуу дегенча адетлени сакъларгъа борчлубуз. Билим бериу, сабийлерибизни юйретюу ма ол хазналада мурдорларныргъа керекди», - дегенди регионну оюучусу.

Казбек Коков окуу юйлени техника онгларыны юсюнден да айтханды Бу кенгеш миллет проектлени хайырындан ишленген жангы школда бошдан бардырылмагъанын да чертгенди. Ол шёндюгю заманны билим бериу организациясыны юлгюсю болурга керекди деп, республиканы оюучусу власть органлагъа окуу учреждениланы башчылары бла бирге миллет проектле берген онгланы толусунлай хайырланып, школларын жангы гаражагъа кётюрюрге кереклисин айырып айтханды.

Башланган класслары окуучуларынын жылы аш-азык бла жалчытыугъа Коков энчи эс бурганды. Къабарты-Малкъар анга ахча алгъанын да бил-

диргенди. «Биз Россейни Президентини ол огурлу башламчылыгын толтурургъа борчлубуз», - деп чертгенди.

Усталаны даражаларын кётюрюню, урунуу эм жашуу болумларын игилендирге кереклисин да КъМР-ни Башчысы къаты эсгертгенди. «Сиз салгъан къыйынны, аны магъаналыгынын ёнчелер онг жокъду. Сау болугъуз!», - деп, Казбек Коков кенгешге къатышханлагъа, билим бериуде ишленгенли барысына да саулыкъ, монглукъ, огурлу ишлеринде жетишимле тежегенди.

Ызы бла жыйылгъан видеоконференция халда РФ-ни жарыкъландыруу эмда бийик билим бериу министри **Сергей Кравцовну** алгъышлау сезюне тынгылагъанды. Ол пандемияны кезиюнде усталауу кыйын салгъанлары ючюн алагъа ыспас этгенди, школа толусунлай дистанция формагъа кечмезликлерин айтып жапсарганды. Усталаны иш хакъларын кётюрюрга система жарашдырыла тургъанын, ол санда биринчи сентябрден класс башчылагъа 5-шер минг сом къошуллугъун да эсге салганды.

Жыйылыуда Къабарты-Малкъарда билим бериу системаны болумуну юсюнден КъМР-ни жарыкъландыруу, илму эмда жаш тёлюню ишлери жаны бла министрни кылуугъун толтургъан **Анзор Езаов** доклад этгенди. Ол арт эки жылда «Демография» миллет проектни чеклеринде 940 жангы окуу жер кыралгъанын, келир жылны ахырына энтта да 2080 жер ачылыгъын да билдиргенди.

Андан сора докладла бла **А.А.Свиустов**, Терк районну жержерли администрациясыны билим бериу управлениасыны таматасы **М.Т.Вариева**, Элбрус элени орта школуну директору **Залиханланы А.А.**, «Кюн шахар» сабий академияны «Антарес» арасыны директоруну орунбасары **Т.П.Айбазова**, КъМР-ни Жарыкъландыруу, илму эмда жаш тёлюню ишлери жаны бла министерствосуну Жамуат советини таматасы **Х.Х. Сохроков**, профсоюзланы билим бериуде ишленгенли профкомуну таматасы **С.А.Карныш** да сёлешгенди.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман.

КОЛЛЕГИЯ

«Бек башы — озгъан замандан, тындырылгъан ишледен хыйсап этип, кюрешни бютюн къыйматлы бардырыуду»

Алгъаракълада КъМР-ни Саулукъ сакълау министрствосуну коллегиясыны жыйылыуу ётгенди. Ол видеоконференция халда бардырылганды. Анда ведомствону жангы коронавирус инфекция жайылгъан кезиюде ишини эсеплери чыгъарылгандыла эмда «Саулукъ сакълау» бла «Демография» миллет проектлени толтуруу къалай баргъанына къаралганды. Коллегияны ишине КъМР-ни Правительствосуну Председатели **Мусукланы Алий**, Москвадан РФ-ни Саулукъ сакълау министрствосуну специалисти, министрствону Фтизиопульмонология эмда жукъгъан ауруула жаны бла илму-тintiу арасыны директоруну орунбасары **Владимир Чуланов** да къатышхандыла.

Кенгешни башлай, республиканы саулукъ сакълау министри **Рустам Калибатов** пандемияны кезиюнде не ишле тындырылгъанларыны юсюнден билдиргенди. «Заманында эмда комплекс халда тамамланган мадарла жангы болумлада къалай ишлерге керелисине тюшондургенди эмда халны осалгъа кетмезине себеплик этгенди», - деп чертгенди ол.

Айтханына шагъатха ол быллай шартла келтиргенди: терк окууна жети госпиталь кыралганды, аладан 1583 ундурукъ бёлюнгенди, ол санда - 715-си кислород къошулгъанла. Саусуланы багъыу бла 800-ге жуукъ врач, эки минг чакълы орта медицина ишчи бёлюнгенди. Компьютер томография хакъсыз тёрт кырал эмда юч энчи иели организациялада бардыргандыла. Битеу да 20 мингден артык адам тинтиуледен ётгенди.

Республиканы бла къыралны башчылары медиклени кыйынларына уллу багъа бичгенди. Аладан 318-си саугъаланганды. Ючюсю «КъМР-ни аллында кыйыны ючюн» орденге тийишли болганды, бешисине «КъМР-ни саулукъ сакълаууну сыйлы кылуучусу»

деген махтаулу ат берилгенди.

Саусуланы саны июньну ахыр кюлеринден бери тюше барады. Учрежденила ачыла тебирегенди. Бир сутканы ичинде коронавирус жукъгъанлары санына къошулганы 3,4 процентни тутханды.

«Алайды да, республиканы саулукъ сакълау системасы пандемияны ал урумуна чыдаалгъанды, кадрла, диагностика оборудование, ауруудан къорууларча затла, больницалада ундурукъла бла да жалчытыуда тыйгъычла болдурмазгъа къолдан келгенди. Медицина махкемеледе да бир жолгъа кеп адам ауругъан кезиюде да болмагъандыла», - деп, министр республиканы башчыларына, медицина организациялары оюучуларына да къолдан келгенин аямагъанлары ючюн ыспас этгенди.

Федерал кылуулукъчу **Владимир Чуланов** а, СКФО-ну субъектлеринде халны юсюнден айта, аланы араларында жангы ауругъанлары саны жалаанда Къабарты-Малкъарда азая баргъанын белгилегенди. Ёлгенлени юсюнден айтханда уа, ала барысындан аз Къарачай-Черкесдеди. Ма бу иги кёрюмдюлеге Къабарты-Малкъарда инфекция службаны кыралыуу ишлегенини хайырындан болганды, деп чертгенди.

Мусукланы Алий а эндиге дерти тамамланган ишге ыразы болгъанын, алай группни жайылгъан кезиюу жетип келгени бла байламлы соруула чыкъгъанларым да белгилегенди. Анга уа **Рустам Калибатов** жууаплагъанды. Ол айтханга кере, стационарлада энчи бёлюмле кыралыкыдыла, ала тинтиуле бардырыкыдыла, анализле аллыкыдыла. Дагыда Роспотребнадзор бла бирге грипден сакъланырча дарман салыну юсюнден буйрукъ да чыгъарылганды. Вакцина жуукъ кюнде жибериликди.

Жыйылыуну экинчи кесеги миллет проектлени толтуруугъа атал-

ганды. **Рустам Калибатов** алагъа кереки оборудование алыннганын, келишимлеге къол салыннганын да билдиргенди. 2020 жылда «Саулукъ сакълау» проектни регион кесегин толтуругъа 954,1 миллион сом бёлюнюрюкдю, ол санда федерал бюджетден - 943,6 миллион сом.

Бу бёлюмню цифралы амалгъа кётюрю да барады. Бир кырал информация системагъа быйыл 457 миллион сом бёлюннгенди. Медиклени ишчи жерлерине тийишли оборудование алыннганды - битеу да 2300 тюрлюсю.

Жыйылыуну ахырында, сюзюню эсепленин чыгъара, **Мусукланы Алий** республиканы саулукъ сакълау системасы жангы, бютюн кюйсюз эпидемиягъа тюбеп, андан бет жарыкты кытулгъанын чертгенди.

«Кертиди, - дегенди ол, - биз биле-биле сынау жыйышдыргъанбыз, бююнлюкде да юйреннгенибизни ктоймагъанбыз, жыйышдыр билимбизге кере пандемиягъа кжауа кюрешни жангы кезиюне хазырланабыз. Бек башы - озгъан замандан, этилген оюуладан бла ишледен хыйсап этип, кюрешни бютюн къыйматлы бардырыуду. Экспертле жукъгъан ауруулагъа къошулурга, хал бютюн осалгъа кетерге боллугъун эсгертди. Аны себепли бек къаты хазырлангырга керекди. Анга кадрларыбыз бардыла, специалистлерибиз да усталыкларынын кёржюзгенди. Аны ючюн барысына да жюрек ыразылыгъымы билдиреде.

Ахырында Правительствону Председатели район больницаланы баш врачларыны ишлерине да сау жылны эсеплерине, жержерледе ауругъанлары бла ёлгенлени санына кере багъа бичерге эмда бек игилени саугаларгъа, осал ишлегени уа жууапха тартырга кереклисин айтханды.

ЮСЮПЛАНЫ Галина.

Таппандырыу

Жангы асфальт, жорукъ ызла, чыракъла

Жангыртуу ишле «Бахсан - Кишпек» жолну 5,5 километр кесегинде да къыстау барадыла. Кишпекни Советская орамныда социал магъаналы объекте - медицина эм билим бериу учрежденила орналадыла. Бююнлюкде эски асфальтны орунуна жангы излемлеге келишенин жайгъандыла, юсюнде жорукъланы билдирген ызланы да тартхандыла.

Шёнда подряд организация жол жанланы таппандырады, тротуарла салады, ызы бла белгилени орнатып башларыкыдыла.

Ишлени саулай жайны ахырына бошар мурад барды.

Эл мюлк

Мал аш жарашдырылады

Къабарты-Малкъарда аграрийле мал ашны жарашдырыуну тири бардырадыла. Республиканы Эл мюлк министерствосундан айтханларына кере, бу кюнде бичен эмда салам жыйыу иш ахыр кезиюне жете турады. Мюлкледе аладан 47,5 минг тонна къыстырык этгенди. Ол а къышха керекли мурданы 90 процентин толтурады.

Башха мал ашладан да аслам кесек жыйылганды - 8 минг тонна. Аладан а битеу да 117 минг тонна изленирикди. Нартноню силосха оруу да бу кюнде башланганды.

Бир мал санына алып төрегенде, къышда ашладан 20-22 центнер къоратылады. Бююнлюкде уа аладан 16 центнер жарашдырылганды. Тенгшадирит айтханда, былтырны кёрюмдюзюнден юч процентге кёбюрек болады ол.

ЭСГЕРИУ КЪАНГА

Хурметлигибизни бла сүймеклигибизни ачыккылай

27 августда Нальчикни Кешоков атлы орамында ол жашаган 69-чу номерли юйню кыбыргасына халкы жигитибиз, белгилли малкыар алим, педагогика илимула жаны бла халкыбызны биринчи кандидаты, жазуучу, Улуу Ата журт урушун ветераны Сотталаны Хаджи-Муссаны жашы Адилгерийни хурметине аталган эсгеру кыанга орнатылганды. Аны белгилли художнигибиз Ахматланы Леуан хазырлаганды.

Сотталаны Адилгерий 1910 жылда Лашкутада тууганды. Ленин атлы окуу шахарчыкыда, педагогика техникумда, Оржоникидзеде (Владикавказ) пединститутта окуганды. Ызы бла ишчи факультетде, Бештауда Кырачай-Малкыар пединститутта ана тилден дерсле берип турганды.

Ол жылда Москвада СССР-ни Илму академиясыны аспиранты болганды.

Спорт жаны бла да жетишимле болдурганды – 100 метрге чабыуда бла топ атыуда биринчиликти тутханды, футбол командада ойнаганды. 1939-1941 жылда уа республиканы илму-излем институтунда малкыар тилни бөлүмөне таматалык этгенди.

Улуу Ата журт урушун алындан ахырына дери барганды. Орджоникидзеде пехота училищедө окуп, Шимал-Кавказ аскер округда, 115-чи кавдивизияны кырамында да уруш этгенди. Ол тасхачы бөлүмдө Сталинградда, Курская дугада барган сермешлеге кыатышханды. Берлинге дери жетгенди. Этген жигитликтери ючюн «Жигитлик ючюн» майдаладан ючюсюне тийишли болганды.

Урушдан сора ахлуларын Кыргыстанда табып, анда Устазланы билимлерин өсдорген институтта ишлеп башлаганды. Халкыны ол тюрлю болумун кетюралмай, Сталинге сюрюнюлж терс иш болганын жазып, кыагыт ийгенди. 1950 жылда 14 апрельде сюд этип, аны жыйырма беш жылга Якутияда Верхоянский районда

лагерьге жибергенди. Ол анда алты жыл жашауу бла ёлюмюно арасында турганды.

Ата журтха кыайтханлай, Адилгерийни КЪМАСССР-ни культура министрини орунбасары этгенди. Андан ол, илму ишине кёзо кырап, илму-излем институтха кёчгенди эм солугу кетгинчи анда филология жаны бла жангы тинтиуле бардырганды, жазуучулук иш бла кюрешгенди.

Эсгеру кыанганы ачаргя жыйылган митингни Кыулийланы Къайсын атлы Малкыар драмтеатрны артисти Геляхланы Мурат ачханды эм бардырганды. Ол жыйылганлагыа Адилгерийни жашау жолундан хапар айтханды.

Жыйылыуда республиканы Улуу Ата журт урушун эм ич ишледе кыулук этген ветеранла советини председатели Абдулаланы Мустафа Адилгерийни

аты кирген адамыбыз, малкыар адабиятха этген кыошумчулукну юсюндөн айтханды: «Малкыар жомакыла, нарт сёзле, элберле» атлы китапны эм да Малкыар поэзияны антологиясын жарашдырып, кёчпюнчюлүктөн келген халкына ол уллу сауга этгенди. Чам хапарла, таурухла, назмула, пьесала жазганды. Аны «Хожя» деген пьесасына кёре бизни театр оюн салып, аны кёп жерледе кёрюзтгенди», – деп белгилегенди ол.

Сотта улуну юсюндөн аламан китапны автору, КЪМР-ни культурасыны сыйлы кыулукчусу Додулары Асият ол кыаллай иги устаз болганыны, керек кюнде уа халкыны жакчысы болуп сюелгенин, бу этиле турган иш аны жюрегин кыуанчдан толтурганын белгилегенди. Ол былай уланла хар бир халкыда да туууп бармаганларын, энди былайны ёттен адамла аны бла саламлаша турлукларын насыпха санаганын айтханды. Кыулийланы Къайсын атлы маданият фондну председатели Тетулары Хадис Сотталаны Адилгерийни аты бизни халкыбызда ётхемлик туудурганын, ол ёсе келген тёлюлеге юлгю болганын чертгенди.

Дагыда республикада китапны суйгенлени биригиюно таматасы Наталы Шинкарева, КЪМР-ни сыйлы журналисти Ботталаны Мурат эм башхала сёлешгенди. Орус тилде жазган белгилли поэт Жамбулат Кошубаев а Сотталаны Адилгерийни жашау жолун назмуга салып, аны окуганды.

Жыйылыуу ахырында Сотталаны тукум таматарлары Магомет бу кыйын, кюркюулу кезиге да кыарамай, заманларын, кыаруларын да кыызганмай, кыарындашларыны хурметин этип, ары келгенге, бу уллу ишни боюнуна алып, тынгылы этген суратчы Ахматланы Леуаннга да ыразылыгын билдирип, ыспас этгенди.

КЪМР-ни Жазычула сююзуна правленини таматасы Беппайланы Муталип Сотта улу – таурухха

аты кирген адамыбыз, малкыар адабиятха этген кыошумчулукну юсюндөн айтханды: «Малкыар жомакыла, нарт сёзле, элберле» атлы китапны эм да Малкыар поэзияны антологиясын жарашдырып, кёчпюнчюлүктөн келген халкына ол уллу сауга этгенди. Чам хапарла, таурухла, назмула, пьесала жазганды. Аны «Хожя» деген пьесасына кёре бизни театр оюн салып, аны кёп жерледе кёрюзтгенди», – деп белгилегенди ол.

Сотта улуну юсюндөн аламан китапны автору, КЪМР-ни культурасыны сыйлы кыулукчусу Додулары Асият ол кыаллай иги устаз болганыны, керек кюнде уа халкыны жакчысы болуп сюелгенин, бу этиле турган иш аны жюрегин кыуанчдан толтурганын белгилегенди. Ол былай уланла хар бир халкыда да туууп бармаганларын, энди былайны ёттен адамла аны бла саламлаша турлукларын насыпха санаганын айтханды. Кыулийланы Къайсын атлы маданият фондну председатели Тетулары Хадис Сотталаны Адилгерийни аты бизни халкыбызда ётхемлик туудурганын, ол ёсе келген тёлюлеге юлгю болганын чертгенди.

Дагыда республикада китапны суйгенлени биригиюно таматасы Наталы Шинкарева, КЪМР-ни сыйлы журналисти Ботталаны Мурат эм башхала сёлешгенди. Орус тилде жазган белгилли поэт Жамбулат Кошубаев а Сотталаны Адилгерийни жашау жолун назмуга салып, аны окуганды.

Жыйылыуу ахырында Сотталаны тукум таматарлары Магомет бу кыйын, кюркюулу кезиге да кыарамай, заманларын, кыаруларын да кыызганмай, кыарындашларыны хурметин этип, ары келгенге, бу уллу ишни боюнуна алып, тынгылы этген суратчы Ахматланы Леуаннга да ыразылыгын билдирип, ыспас этгенди.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Соруу

Сабийни школгя хазырларгя ненча ахча кьоратхансыз?

Халкыны оюмун тинген битеуроссей ара билдиргенге кёре, 2017 жылдан бери сабийни биринчи классха хазырларгя кьоранчла эки кереге ёсгенди. Орта эсеп бла алып айтханда, юч жыл мындан алгя аны ёлчөми 12 745 сом эди. Бююнлюкде уа 26 986 сомга дери кётюрюлгенди.

Быйылгы окуу жылда республиканы школлары окууту китапла бла хаксыз жалчтылынгандыла. Ол болум а сабийни мектепге хазырлаган ата-аналага кьоранчланы азайтады. Бу кюнде Хасанияда бир ненча ата-аналга тубен, аланы ахча жойганларыны ёлчөми кыаллай бирге жетенин билдире излегенге.

АБШАЛАНЫ Залина: Быйыл ючюнчю сабийни хазырлайма. Жылдан-жылга багыла хар неге да кётюрюле барадыла. Бютюнда коронавирусу жайылыуу бла уа алыгыга суйген затларынгы да толу табалмайса.

Айлыклагыа кыошулмаганы уа жарсытады. Бу жол партфелье артыкыда болуп кёрюнгенди манга. Китапланы сатып алыгыга тыошмөгени уа кыуандырганды. Ол хар юйге да уллу болушлукду. Быйылгы кьоранчымы 16 минг сом болганды.

ХАСАУЛАНЫ Эндар: Билмейме, бурунгу жылда хар не да тынчырак эди, дейди. Бююнлюкде уа бизни жашауда бир зат уллу кыйын салмай болмайды. Жангыз кызыны хазырлаганбыз да, жыйырма мингге жууук кьоратханбыз.

КЮЧМЕЗЛАНЫ Ильнара: Сабийге керекли китапланы хаксыз бергенди. Ол а жаш юйюрге уллу билеклик-

ди. Сау болсунла. Школ кереклирине бла кийимлеге, школну фондну берликни кыошсак, 16 минг кьоратханбыз.

БЕЗЮЛАНЫ Камилла: Женгил хазырланганбыз деп айтырча тюрюлгю. Нек дегенде школ керекле жылдан-жылга багыла бола барадыла. Аны бла бирге уа школ кийимле да. Китапла бла жалчытханлары уа кыуандырады – кьоранчла азаядыла.

Юч сабийге 28 минг сом жойганбыз. Сора бу эпидемия жайылганы бла байламлы балаларынгы адам жыйылган жерге жиберирге кюркюулу болганы сагытады.

Битеу да бирге 14 адам бла ушак бардырганма. Ала билдирген тарихлеге кёре, орта эсеп чыгарсак, бир сабийни школгя хазырларга 18 мингге жууук сом кьоратхандыла.

ТОКУМАЛАНЫ Салим.

Кырулуш

Шёндюгю излемлеге келишдире

«Демография» миллет проектни чеклеринде Экинчи Чегемде жангы сабий сад ишлене турады, деп билдиргенди муниципалитетни жер-жерли администрациясындан. Бу объект бар излемлеге келиширикти.

Анда жети кыаумга бёлюноп юрюрюк 140 сабийге жерле кыураллыкдыла. Ол санда юч жыллары толмаганлагыа да онг берилликти. Садикде музыка эмда спорт бла кюреширча зала, медицина кабинет, ашхана, административ эм башха отуула боллукдула.

Бу кюнге подряд организацияны адамлары сюрткю-бою ишлени тамамлап бошагандыла. Энди уа тётгек-башны тапландыруу бла кюреше турадыла. Дагыда садикни арбазында сабийле ойнарча майданчыкыла кыурайдыла. Иш былай барса, объект келир айны ахырына битерикди.

Черек районда – энчи майданчыкыла

Огыры Малкыарда, Бызынгыда эмда Гөппегежде сабий майданчыкыла кыурау башланганды, деп билдиргенди Черек районну администрациясыны пресс-службасындан. Бу иш «Спорт – жашуун таплыгы» деген миллет проектни чеклеринде барады. Майданчыкыла ойнарча, спортну футбол, волейбол, баскетбол, гимнастика эм башха тюрюлери бла да кюреширча онгла кыураллыкдыла.

ОМАРЛАНЫ Мурат.

Проект

Тас болган солдатланы кьадарларын тохташдырырча

Быйыл мартда «Халк президент» фондну башламчылыгы бла эмда Президент грантланы фондну болушлугу бла «Ата журтну кюрюулай жоюлганлары бла белгисиз тас болганланы кьадарларын тохташдырыу» деген проект кесини ишин башлаганды. Аны мураты- Улуу Ата журт урушун жылларында сермеш аулакыла ёлген эмда тас болган жууукларын излегенге бла сураганлагыа аланы кьадарларын тохташдырырча болушуу-

ду. Аладан келген тилеклеге энчи битеуроссей ара кыарайды.

Проектни чеклеринде «Солдатны тап» онлайн-сервис да (poisk.proektnarod.ru) ишлейди. Аны болушлугу бла «Бир терезе» деген амал бла Улуу Ата журт урушха кыатышхан жууугуна кьадарыны юсюндөн билдире суйген хар адам да хаксыз заявка берирге боллукду. Телефон бла сёлеширча да энчи номер тохташдырылганды: 8-800-300-68-97.

31 АВГУСТ – ВЕТЕРИНАР ИШЧИНИ КЮНЮ

Билими, усталыгы, сынамы чексиздире, алай тынчайып къалыргъа акъылына да келмейди

Адам улуну къатында кеп емюрлени малла, атла, итле, киштикле эм башха хайуанла жууаш жашайдыла. Биз аладан хайыр керебиз: бирлер ит, сют береди, башхалары юйюбюзно сакълайдыла. Аны себепли аланы саулыкларына да къарамай болмайды. Бурун заманладан бери бу ишни ветеринар врачла тамамлайдыла.

КЪМР-ни Ветеринар медицина арасыны башчысыны орунбасары Батталаны Азрет-Алий а, Кичибалыкъда аппасына, атасына маллагъа къараргъа болуша, алагъа багъыу бла гитчелигинден окъуна шагырей болгъанды. Эмде мал доктор къалы ишлегенин, анга сыйнамыс бергенлерин да кепрюп турганды.

Школну тауусхандан сора уа атасы Азрет-Алийге оюмун билдиреди: «Сагъыш эт, мал докторгъа окъусанг болумру эди?.. Иги билим алып, ишинги тынгылы билсенг, элинге, халкъынга да жарап, туугъан жерингде ишиз чырта боллукъ туйюлсе», - дейди. Алай бла жаш Къабарты-Малкъар Агро-мелиоратив институту ветеринария бөлүмине киреди. Ол 1985 жылда болганды.

Окъууну бирсиледен артка къалмай бардырады, институту тауусхандан сора кеп да бармай Экинчи Чегемде тауука ёсдюрген «Нартановская» фабрикада вакцинатор, ызы бла фельдшер, ахырында уа бөлүмнө таматасы болуп эки жылны урунады. Ол кезиуде жаш юйюргю бла бу элге кечюп жашагъаны он жылдан артыкъ бола эди.

Андан сора аны Чегем районну Ленин атлы колхозуна чакъырадыла. Тамата ветврач болуп. Айтханыча, анда урунган жылла анга бек бай сынам бергендиле. Нек дегенде ол мюлке тууар малла, атла, тауука да тутхандыла. Мында бир затны белгилейик. Ветеринар врачны адамгъа къарарган врачдан не башхалыгы барды десегиз, экинчисини билими, иши да асламысында бир ыз бла барады: хирург операцияла этеди, стоматолог тишлерге къарайды, дагыда уролог, терапевт, аку-

шер... ала хар бири да энчи бир ишни тындырадыла.

Маллагъа уа жаландан бир доктор къарайды – ветеринар. Аланы терапевти, хирургу, акушери, башхасы да олду. Аны саусузларыны арасында уа ийнекле, атла, итле, тауука – къадар тюрлю мал, жаныуар, къанатлы барды.

Аланы хар бирини да саны, чархы, багъыу энчиликлери, ауруулары да башха-башха болгъанлары баямды. Ветеринар а аланы жик-жиги бла билрирге кереклисин эсге алсакъ, аны иши нечик къыйын болгъанын керебиз.

«Хау, бу колхозда бир-бирледе бек къыйын болуучу эди, алай, айтханымча, ол иш бек бай сынам бергенди манга. Сёз ючюн, бир кере аууланган ийнек мурдар бола турганында, ичин жарып, бузоуну жанын кутхарыргъа тюшгенди, - дейди Азрет-Алий, ол жылланы эсине тюшюре.

Налчыкде эт комбинатда 1989 жылда институтну жукумагъан эмда инфекция ауруулары кафедрасы ачылады. Жашны ары лабораториягъа таматалык этерге чакъырадыла. Ол анда эки жылны ишлегенинден сора энтта да алай бир заманны «Горец» предприятияде баш ветврач болуп урунады.

Союз чачылгъаны бла бу мюлк да тозурады. Азрет-Алий артка кафедргъа къайтып, студентлени ветеринариядан эмда патология анатомиядан талай заманны окъутады. Алай бу жол да илмуда келге къалмай, артка ол колхозгъа къайтады. «Къыйын кезиуде эдиле ол заманла, тюзюн айтханда», - дейди ол. - Бу мюлк мен ары келгинди бруцеллез эмда туберкулёз жаны бла осалгъа саналып турганды.

Алай болумда жетишимли производство кырауну, малланы санын кёбейтүүнө, продукцияны асламыракъ чыгарууну юсюнден айтыр амал окъуна жокъ эди. Кеп къыйын салыргъа тюшгенди, биримун тюзетирча. Алай ол хайыры бла къайтханды, эки жылдан сора колхозда карантин тешилгенди.

Токъсанынчы жылланы ахырында ушакъ нёгерибиз институту эпизоотология эмда паразитология кафедрасына кечюп, талай жылны ишлейди, андан а аны республиканы ветеринария Управленийысн тамата ветврач кыуллукъгъа чакъырадыла. Бююнлюкде ол Къабарты-Малкъарны ветеринария медицина арасыны орунбасары болуп он жылдан артыкъ ишлейди. Жарык бетли урунган ючюн кеп кер бийик къырал саугъалагъа тийишли болгъанды, ол санда КЪМР-ни Правительствоусуну, Эл мюлк министрствосуну Сыйлы грамоталарына, ведомстволу саугъалагъа да.

Шёндюго кыуллугъунда иш бла республиканы битеу жерлеринде болады. Эпизоотология бөлүмнө жумушларына къарайды. Уруну жолунда предприятияде, мюлкеде, илмудилим беруу учрежденияде, ызы бла онучу да болуп аслам жылны ишлеген адамныча аны сынамы байды. «Кыуллугъунда да ол хар кюн сайын изленгенлей турады.

Алай дагыда Азрет-Алий ол неда бу ишни юсюнден башхала бла оноулашханын айыкха санамайды. Ол айтханыга кере, сёз ючюн, элдеде ветеринарла анда жеринде болумуну бирсиледен эсе толурракъ биледиле. Бир тюрлю ишни тамамлау амалына аланы кёз къараллары да тийишли келрирге боллукъду.

- Аны ючюн ала айтханыга кыулакъ салмай жарамайды. Коллегам менден гитчерек болгъанлыкъгъа, бир затны игирек

биле эсе, аны оюмун да эсге аллыкъма. Адам билим эмда сынама алгъандан сора хар неге да жетгенме, билеме деп тынчайып къалыргъа жарамайды. Жашауда кюн сайын жангы затла чыгъа барадыла. Аны себепли адам жангы информациягъа, билимге ачыкъ болургъа керекди, - дейди ол.

Батта улу оюм этгенича, алгъын заманлада элдеде ветеринар врачны даражасы бийик болуучу эди. «Жарсыуыга, шёндюледе ол аз-маз алай туйюлду. Бирде вакцинация этерге келген врачны ишин элчиле ыспассыз этерге, юйлерине кёймазгъа да боладыла. Тапсыз сёзле эшитирге да тошеди, алай жарамайды. Кеплени эсинде болур талай жыл алгъа республиканы сагъайтхан нодуляр дерматит чыкъгъанын. Ненча ийнек кырылгъан эди ол кезиуде...»

Управленийы специалистлери элдеде ветеринарла бла бирге кече-кюн демей къазуатда багъыу амалла излеп тургандыла. Бирде дарманланы къоншу регионлагъа барып мажарыучу эдик. Бек кеп юреширге тюшгенди. Аны хайырында эки ахыр жылны ишинде бу аурууну тауушу да чыкъмайды.

Алай бруцеллез, пироплазмоз (кянсиер), гомох дегенча терели ауруула уа анда-мында дайым кызгъала туруучудула. Аланы да бизге асламысында башха регионладан документлери болмаган малла сатып алгъанла келтиредиле», - деп белгилегенди ушакъ нёгерибиз.

Бу усталыкны сайлагъанына Азрет-Алий чыртада сокувармайды, ишин сюеди. Хар кюн жангы затлагъа юйренирге кюрешиди. Айтханыча, техникагъа къараргъа, сурат ишлеуге да барды сейри. «Аскерде кыуллукъ этгенимде, тюрлю-тюрлю плакатланы жарашдырууну манга буюруучу эдиле», - дейди.

Шёндюго ишинде аграр университет хазырлагъан студентле бла кюн сайын тюбешеди. Андан аланы ызы бла предприятияде практикагъа жиберирча идиле. Жаш тёлню билимни, итиниулюгюн юсюнден соурубузгъа жууабы кысхадды: «Окыургъа сюйген не заманда

да окыуркыду!»

Кепле усталыкны артка иги хакъы болгъан ишге орналыр амалланы ойлап алай сайлайдыла. «Жарсыуыга, шёндюледе бу жаны бла болум осалыракъды...», - дейди ол. - Алгъын студентлени комбинатлагъа, колхозлагъа, предприятияде практикагъа дайым жиберип туруучу эдиле. Институтну кесинде уа берилген билимни къадар посибиланы эмда материалланы юсюнде кёргозтюп тургандыла.

Шёндю ол бары да жокъду. Сынам ишни юсюнден айтханды, предприятияде студентлени чакъыргъа угъай демейдиле, онг береди. Алай ызы бла ишге алыу бла уа къыйынныракъды. Нек дегенде алагъа сынамы специалистле керекдиле. Вузну тюнене тауусхан жаш адамны уа осу къайдан боллукъду...»

- Мал алай бла предприятияде, элдеде да ветеринар врачладан къыптык сезиледи. Сёз ючюн, ахыр онбеш жылны ичинде Черек районга ишлерге энтта да бир выпускник бармагъанды. Башха районлада да болум андан доюн туйюлду. Элдеде специалистлени орта жыл санлары уа 60-70 жылды..., - деп къошханды.

Айтханыча, Управление да кеси жанындан бир мадар этерге кюрешиди. Аны болушлугуу бла университетни ветеринария факультетинде окыурга сюйгенлеге энчи жерле береди. Аны тауусханланы ишге орнатыргъа да себеплик этерикди. «Айлыкъ хакъны юсюнден айтханда, алгъаракъда регионну Правительствоусуу бла жаны бла онгдурургъа сёз бергенди», - деп, жууукъ кезиуде ишчи кадрла жаны бла болум игиге айлангына ышанганын билдиргенди ол.

Ахырында Азрет-Алий ветеринар врачны усталыгы кыайсы къыралда да керек болгъанын белгилеп айтханды. Кеси жанындан коллегаланын билдиргенди ол. «Ахырында Азрет-Алий ветеринар врачны усталыгы кыайсы къыралда да керек болгъанын белгилеп айтханды. Кеси жанындан коллегаланын билдиргенди ол.

Ахырында Азрет-Алий ветеринар врачны усталыгы кыайсы къыралда да керек болгъанын белгилеп айтханды. Кеси жанындан коллегаланын билдиргенди ол.

УБАШЛАНЫ Мурат.

Эл мюлк

Фермерлеге – грантланы танг кесеги

«Гитче эмда орта предприятие» миллет проектин «Фермерлеге себеплик этууну кырауу эмда элдеде кооперацияны айнытуу» деген регион программасыны чеклеринде бийик Къабарты-Малкъарда «Агростартап» грантны 36 адам аллыкъды. Тийишли конкурс айыруулары республиканы Эл мюлк министрствосуу бу кюндеде бардырып бошагъанды, деп билдиргендиле аны пресс-службасындан.

Конкурсха битеу да 392 заявка берилгенди. Анга энчи пред-

принимательча ишлеген элчи-фермер мюлклени башчылары да къатышхандыла. Алай онг дагыда эл мюлк бла энди корешип башларгъа умутлары болгъанлагъа да берилгенди.

Ахча малчылыкъда, битимчиликде, эл мюлк продукцияны жарашдырууда проектлени жашауда бардырыргъа деп бериледи. Фермерле аны складланы, продукцияны сакълау, жарашдыруу, чыгаруу жумушла тамамланган мекамланы кырулушларыны эмда реконструкцияларыны проект-смета документа-

цияларына, алада тийишли ишни бардыруугъа, малла (тонгузладан къалгъан тюрлюлерин), юй къанатлыла, чабакчыкъла сатып алыуугъа кыоратыргъа боллукъдула. Дагыда терекчилик, жюзюм терекле, эл мюлк техника бла жалчытуугъа жиберирге амал бериледи.

«Агростартапны» юсю бла бийик саулауда 73 миллион сомдан аслам берилликди. Андан 72,3 миллионну федерал бюджетден, квалгъанын а республиканы бюджетинден белгендиле.

ЭСДЕ ТУТУУ

Аны жашаууну баш магъанасы эмда мураты – халкыбызга толусу бла кыулукъ этиу

Фольклорчу, этнограф, жаркыландыруучу, жазуучу, халкыбызны келден чыгармачылыгын жыйыу бла арымай-талмай корешген, бизге «Голлу» байрамны кыайтарган Тауырзаланы Магометни жашы Далхатка бу кюнде сексен беш жыл толукъ эди. Жарсыуга, ол быйыл январьда дунясын алышанды.

Анасыны жомактары

Ол 1935 жылда Огъары Малкварны Чегет элинде тууганды. Уружа кетип, хапарсыз болган атасын саклап турган жашларыны келлерин ала, анасы Маммеланы Къурманны кызы Зарият алага кеп жомак айтханды. Баям, халк чыгармачылыкка соймеклик ол заманда киргенди Далхатны жюрегине. Бир он жыл мындан алга ол жашауу адам, келери мылы болуп, атасыны кыбыры Германияда табылганын айтханды.

Малкварда школ ол заманда А. Пушкинни атын журютгенди. Анда окуп башлаганды Далхат. Алай, кеси телюсюнда, сабийлей кечгончолок сынаганды. Аны юйоруо Кызахастанда Киров районга тошгенди. «Бюгон да сейир этеме кылай сау кыалганыбызга, ючден бири кыалган болмаз эди ары тошген кечгончолени. Гыржындан башха адам кыайгы этмеген заманладан кыйын не барды?» – деучо эди кеси.

Окбуу

Анда биринчи кезиуде, онлары болмай, кепле школга журюмегенди. Зарият а жашларына билим алдырырга бар кючюн салып корешгенди. Далхат, школну бошап, 1952 жылда Туркестан шахарда медицина училищеге киргенди. Уруну жолун а ала жашаган совхозда фельдшер-акушер пункту таматасы болуп башлаганды.

Ата журтка кыайтханда уа, ма ол жюрегине ана ёно бла кирген халк чыгармачылыккыны зыгытлары тынчайтмай, Кыабарты-Малквар кырал университетни малквар тил бла адабият бёлюмюне кирип, заочно окуганды. Ол жылда кезиуу бла школда, Нальчикдеги илму-излем институтда, «Коммунизмге жол» газетде уруннанды. Алай а бек биринчи ишине, ол хаксыз болса да, бизни бай фольклорубузу жыйыну санаганды.

Эсден кетмеген аманат

Жашуа мадар бар сагышланы алган кыйын жылда ата журтсуз кыалган таулула бютонда бек сойгенди эрттеги жигитлерини юслеринден таурухланы, жырланы. Далхат былай эсгере эди: «Аппайланы Хамбий болуучу эди устазым. Кыыл кыбузуны аныча ариу сокъган кёрмегенме. Ол таулу жашлагъа: «Биз, билимми болуп, кесибизни кыруулай билмесек, халкыбызгыбызны сакълаптык туйюлюбюз. Тарыхыбызны,

маданиятыбызны да тас этип, эрип кетерикбиз башхаланы араларында. Иги окыуга кюрешигиз», – деп юиретиучо эди. Аны айтханы бла жазып башлаган эдим мен кыартладан эшиттеними».

Ата журтка кыайтханда да, ол бу ишине бютонда бек кыолга алганды. Ол тубеген адамларын дан жазып алганын юйюнде папкалада сакълаганды. Улуу архивинде анга хапар бергенлени юслеринден айтылган ариу сёзле окына таурухлудула.

Ма, сёз ючюн: «Цепишланы Осман, сауутулу киши. Ол гырмык эше, кыарап турлугунг келир. Эришил, гебен этгенни бек сюеди». Неда: «Бёюланы Сойдум. Чепкен сокъганда, эки кыюун толтургунчу, тохтамай, жырлап турганды. Бешташ ойнаса, аны оюнуна ким да сукъланганды».

Хунерли тынгылаучу

Былай адамлагъа жолугъа, Тауырза улу жыр, тепсеу искусствобузга улуу юлюш кыошханды. Ол «Голлу», «Думала тебиу», «Элия», «Ындырбай», «Тепана», «Алтын батыр», «Жел», «Дауче» дегенча тепсеулени юслеринден билдиргенди бизге.

Ненча эртегили, унутула барган сёзюбюзюню, ненча жер атыбызны эсгереди автор, ненча

оюнланы» (1998 ж.) Далхат кыарайлы Байрамкыуланы Хамит бла бирге жазганды. Анда эки жюз бла алтмыш оюнну барыу халы белгиленди. Андан алынган «Алан билек» халкыла аралы даражага чыкыганды. Ол аты бла эришуле бардырыладыла.

Арымай-талмай айлана

Далхат малквар халккы кеп эски оюнун эсде кыойганды. «Асмаранда» (2015 ж.) да бардыла ала: «Биз тургъан», «Алан билек», «Таш тузакъ», «Инбаш таш атыу», «Ашык сызыу», «Таш атыу», «Бешик таш», «Токмакылашыу», «Ардау», «Кыурукъга ёрлеу», тутушуу кеп тюрлюлери, хайнух оюн, элбер оюн... «Тукъум чёк» китабы 2006 жылда кёргенди дуняны. Ары «Къаншау-Бий», «Суучмезни кешенеси», «Ала узун», «Малкварны жулдузу» деген повестыле бла хапарла киргенди. «Мокъа улу Зан-Тууду» (2008 ж.) аты китабы уа халк жырчыны юсюндеди. «Бекки» дегенде ол Мечиланы Къям хажини юсюнден хапарлайды.

Быланы хар биринде да, жырда, таурухда, оюнда болса да, кыарай-малквар халккы таратыбызны эсгереди автор, ненча

Далхат анасы бла.

нарт айтыубузу сакълайды хапарлаунда! Хан саугъача этип, кыайтарганды аланы хакыбызга.

Далхатны башхалага ушамаган энчи ызы сакъланады китапларында. Ала уа иги кесек боладыла. 1979 жылда «Ким алга?» деген биринчи китабы чыкыганды басмадан. Анда оюн эришулени юслеринден сёз. «Ауал бла Астал» а таурухла китабыды. Ызы бла «Таурухла». Халк чыгармачылыккы бу тюрлюсюне Далхат энчи эс бёлгени хар бир айтыуда кёрюнюп турады. Ала таматаларыбызны ёнлери, аланы ёхтемленулерин, сейирсинилерин сакълайдыла.

«Голлу» малквар тилде (1993 ж.), орус тилде (2009 ж.) да чыкыганды. «Кыарай-малквар

дыла. Алда сагыннганыбызча, быланы Далхат кеп жылланы ичинде жыйганды. Аны бар тау элде таныгандыла, сый бергенди.

Келлик тёлөгө – жыр хазна

Тауырза улу кыартладан жазып алган жырланы саны алтыжюзден атлаганды. Ол бизге, бар келлик тёлөгө да улуу хазнады. «Голлу», «Тепана», «Элия», «Эрирей», «Думала», «Атарал», «Асмаран», «Аталай», «Кыаратор», «Кыарачан»... – быланы кыайсы да тарых жолланы солууларын сакълайды. Окуп башласанг, кылагынга ол жолланы букыуга алдырып барган атланы нал тауушлары келеди. Бу жырланы хайырланып, балетмейстер Кыудайланы Мухтар бир

кыуум тепсеу салганды.

Айхай да, аланы ноталарын жазар онг излегенди ол. Алай бла, кеси хуржунундан телеп, белгили композитор Аслан Дауровха жюз бла алтмыш жырны ноталарын жаздырганды.

«Голлу» юсюнден айтханда уа, Далхат этген жазуулагъа кёре, Кыулиланы Кыайсын атлы маданият фондну председатели Тетууланы Хадис жыл сайын республикада аллай аты бла фестиваль кыурайды. Анда жыр айтыуда, тепсеуде, миллет оюнланы бардырыуда бек игиле махталдыла.

«Кыараторну» Рахайланы Хажмат бла Зокаланы Шохайдан жазып алганды. Аны Отарланы Омар жырлаганды. Аны юсюнден ыразылыгын былай билдирючү эди Тауырза улу: «Ол хар жангы эртегили халк жырга бек кыуаныучу эди. «Кыаратор» аны жюрегине аллай бир терен киргени мени кёлюму таулагъа жетдирген эди, бек кыуанган эдим. Алай бла, анга мен бир бёлек жырны айтып, эсине салган эдим».

Аны тейриле заманындан келген кеп таурухларын эски жырланы макъамлары жасайдыла. Ала кыалай эсе да биз сынамаган, танымаган ырахатлык, игилике йошаныу бу эски хапарланы, алада айтылган ишле болган заманланы да сукъланчы этеди. Сыбызгы согдадыла жашла, сойгенлерине жырла тагып, аланы кыуанчыла айтадыла. Таулу тойлада ариу кызыла кыанкызлача сюзоледи...

Далхатны чалдиую

Аны дагыда бир тартыуу болганды – спорт. Кеси заманыны бек ахшы жыгышычуларын дан бири эди. Аны мен кепледен эшиттениме. Халк эришуно ол тюрлюсюнде аты Азияда кенг айтылганды.

Фельдшер болуп ишлегенде, ол совхозну директору Молчанов бла бир оюмга келип, эл клубда жаш адамланы жыйып, ала бла бирге спорт жараула этип башлаганды. Ол заманда элде низам кыалай ёсгенин кыуанып эсгериучо эди Далхат.

1956 жылда майда районда «Кыазакъча кореш» деген миллет оюн болганда, жыгышыуда беш сермешде кыгытып, Тауырза улу чемпион болганды. Ызы бла аны миллет жыгышыуу бла корешгенлени Чимкентде

барган эришулерине чакырыгандыла. Ол заманда ич жаны бла чалдиу этерге юйренгенди. Артда «Далхатны чалдиую» деп тургандыла анга. Чимкентде хорлап, ол жыйгыч командалага киргенди.

«Ол заманда жаш эдим. Спорт жаны бла юйретир адаммы да жокъ. «Мени аркымы жерге тийрилик жан бармыды дуняда?!» – деп керилген кезиуом. Ызы бла Алма-Атага барлыкъ эдик да, болалмаган эдим, аягымы ачытып. Кесимден онбеш килограмма аауу болган адамны чалдиуюм бла артка жыгъама деп, сингирлерими тартдырып...» – деп эсгере эди ол жаш заманын.

1959 жылда кыайтхандыла ала ата журтка. Мында да спорт бла корешгенин кыоймаганды Далхат. Кёлени, кесини төрт жашын да аны бла байламлы этгенди.

Таш бахчасыны тасхаы дунясы

Тауырза улу дагыда бир соймеклиги болганды – тарыхлы ташланы жыйыу. Аланы юслеринден ол «Асмаран» китабында жазады. Алай хапарлы, таурухлу ташха айтадыла. Ксаналаны Эрменбий бла Мызыланы Махмуд таурухун айтхан «Баян-ташны» юсюнден «тууну, жаратылыну сартындан хапар» дейди автор.

Асмаран, чёпре таш, хомпар таш, айыу таш, баян таш, кашдау таш, чечек таш, губуз таш, отлукъ таш, состар таш, намаз таш, урфо-таш... – бу тынгылауукъ ташланы сейир хапарларын айтады Далхат.

Ала бла шагъырейлене, ол кезиудеги төрени, адетни бизге жетгени, сакъланганы кыалай аз болганын ангылайса. Бир-бирде уа, тохтап, тизгинле арасында тас этген затыны тапханча, кыайтарып окуйса.

Мураты да улуу эди ол жаны бла – ачык жерде аллай аты бла музей кыуарга излегенди. Кыашхатау тийрелеринде аллай жер да сайланган эди, Түменланы Мурадин район тамата болганда. Кыуанып, бизни да элтип, төгерек айланып чыкыган эди Далхат.

Огъурлу ызы

Тауырзаланы Далхат жашуу узуну кыарай-малквар халккына ариу кыулукъ этгенди. Халк чыгармачылыккы бир кыуум эспиритибиз оюмларын да сакълаган не тюрлюсюнда – жырларын, таурухларын, оюнларын – жыйып, келир тёлөгө кыойганды. Аны он китабы барды. Кыайсын алсанг да, халк ауазы эшитиледи тизгинле арасындан. Ол анда жазылган затланы, кыш сууугъа, жай кызыуу демей, элден элге барып жыйганды.

Ариу юйор ёсдюргенди, төрт жашы, эки кызы да жамауатха жараган адамладыла. Ол туйюлмодю миллетке кыулукъ этиу, аны аллында улан борчун толтуруу?

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

ТАРЫХ

Ёрюспю Орусбийге тюрленнгенини юсюнден

Минги таугъа чыкыгъаны бла атын битеу дунягъа айтдыргъан акъсакълыбыз Жаппулары Рамазан бююн мени ушакъ нёгеримди. Алай аны бла хапарыбыз а бу жетишимини угъай, Бахсан ауузуну тарыхны юсюнден болгъанды. Хурметли тамата аны газетибизде басмаларыбызны бек тилегенди. Нек? Ол айтханга кёре, бу тарны юсюнден кеп тюрлю хапарла жюрюйдюле.

- **Жаш** тёлю миллетбизни тарыхын билерге

ма: «Жашым, сенден сора, бу тийреде хазна адам жокъду айтханымы эсинде тутарыкъ. Жашай баргъан заманда кюнлени биринде ол санга керек болур», - дегени. Алай ол чакъшда артыкъ уллу сейирим жокъ эди мени ол затлагъа.

Донгайны кесини юсюнден айтханда да, аныча адамла миллетде 100 жылгъа бир тууадыла. Аллахны къадары болуп, ол кечгончюлюден да къайтхан эди. Эллерибизни юсюнден айтып бошагъандан

ханла уа бызынгылыла Жаппу бла Гекки - экиси да айтхылыкъ уучула. Ючюнчю тенглеры уа Суюнчладан. Аты белгисизди. Алай бла малгъа, уугъа да барып, Холамы бла Бызынгыны кечиндирип тургъандыла. Бир жол а тюзге тюшедиле эм кеп малгъа тубейдиле. Алайда къазауат башланады эм Суюнчланы жаш алайда ёледиле...

Бир къауум заман озгъандан сора аны юй бийчеси Жаппугъа бла Геккиге жарсыуу бла келеди. Тишируу къайынылары молкден юлюш чыгъармаз ючюн, аны жангыз сабийи Ёрюспюню жоаргъа суйгенлерин айтып, баласын къутхарырлары тилейди.

Кюнлени биринде ала кезулю жортуулгъа тебирегенлеринде, элде адам аз болгъан кезиуде, жашчыкъны кызы сабийнича кийиндирип, жолгъа атланадыла. Алай бла ингирге Ёрюспю тас болду деген хапар чыгъады. Излейдиле, тапмай-

дыла. Сурашдыра кетгенде, элден жалаңда Жаппу бла Гекки чыкыгъанларын тохташдырадыла.

Эллиледен биреу уа арт тында алада бир кызы сабийни кёргенин айтады. Алай бла ишни болушу ачыкъланады. Нек дегенде бизни миллетде тиширууну ат боюнуна алгъандыла. Мараучула уа жаш сабийни юсюнде ол адетни эсте алмай кьойгъандыла. Къалай-алай болсада, жолоучула ыфчыкъдан аууп къутуладыла. Биринчи ала Кенделен аягында агъач тийресинде орналып жашагъандыла.

Заман бара-баргъанда, алага миллетден биреу, экеу келип къошула, гитче эл къуралгъанды. Сора былары дюгерли Къайтукъ бий элгендире, къоркъута башлагъанда, ала, кётюрлюп, Камук деген жерчикде орналгъандыла.

Алайда жашау этип тебирегенлеринде, ётюр бу тийреде

болумну да тинте-тинте туруп, бир къауум замандан ары кечгендиле. Атына да Уллу Эл деп атагъандыла. Ёрюспю бек жигит эм ётюр жаш болуп ёсгенди. Ол себепден Жаппу эллилерине аны кеслерине башчы ётерлерин тилеп, дунясын алай алышханды. Ёрюспю да къарт болуп ёлгенди. Туудукъларына аны Камукга элтип, Жаппуну жанында басдырларын тилеп ауушханды.

Сора Орусбийланы юслеринден да айтыргъа сюеме. Ала ол Ёрюспюден жаратылгъандыла. Бу тийреге орусла келе башлагъанда, бу тукъумну кеслерича айта кетип, Орусбийлагъа айландырып кьойгъандыла. Жайылгъан а ала Суюнчланы Ёрюспюден этгендиле, деп хапарлагъанды бизге Жаппу улу.

Рамазан бизге 100 жыл чакълы жашагъан Геккиланы Донгайдан эшитгини туура этгенди. Багъалы окъуучула, сиз а къаллай хапарла билесиз, эшитгенсиз Беш Тау элни къуралууну юсюнден? Жазыгъыз, билдиригиз.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

керекди. Мен кесим алача заманында бек уллу кёллю эдим. Сокъуранама, алай тюзетир онг а жокъ. Аны себепли хапарымы да узакъ кечгончо жылладан башларгъа сюеме.

Акъылбалыкъгъа ётген кезиуом эди. Къазахстанда жашагъанбыз. Геккиланы Донгай акъсакъалны бла бизни арабыз 7 километр чакълы болгъанды. Бизге къонакъгъа аны жаулай келиучосю эсимдеди. Унутмай-

сора Къарачайгъа, Дюгерге да жетгенди. Мен анга эс буруп тынгылагъан жаш болсам эди, бююн кеп тарых хапар айталлыкъ эдим. Алай, не медет...

Тарыхда болгъан ишлени хар бирин да ол жыллагъа кёре айтханды. Мени эсимде уа жалаңда Бахсан ауузу 1470 жылда къуралгъанды дегени къалгъанды. Малкъар ауузыны барысындан да кеч къуралгъанды кеси да. Аны орнат-

Адет-тёре

Жигит, ариу кызыны аты Орайда болгъанды

«Орайданы» хапарын хар ёзенде, хар элде бир кесек башха тюрлю айта болурла. Алай аны баш магъанасы тюрленмейди. Мен да къарт атам Ёзденланы Локъманны жашы Томпадан (1895-1982) эшитгенимча айттайым.

Бурун заманлада Уллу Къарачайда бир уллу къууан болуп, къоншу элледен да кеп адам жыйылгъанды. Той-оюн, эришуле бара, ахырында кезиуу тутушугъа жетгенди. Хар эл кесини гёжефлерин белгилеп, хазыр этгендиле да, тутушуу башланганды. Пелиуанланы барын да Огъары элден келген тамам чырайлы бир тулпар жаш хорлагъанды. Къартладан бири: «Хей, ёзенчиле, ичигизде бу огъары элчини тутар адам къалмадымы?! Ай, аман хомухла уа... Хей, жаш заман а», - деп ахтыннганды.

Адамла шум болгъандыла. Сора алайда жыйылгъанларын арасындан бетинде ауу бла бир сувай жаш чыкыгъанды. Ол кесине алай базыннган

адамгъа огъары элчиле угъай демегендиле да, жыгъышыргъа эркинлик бергендиле. Эки гёжеф, ортагъа чыгып, бири бирине бой бермей, кеп кюрешгендиле. Ахырында бетинде ауу болгъан, сермеп алып, огъары элчи тулпарны сыртындан жерге салгъанды. Къобан ёзенчиле, къууанч тыпырлы болуп, кычырыкъ-хахай этгендиле, къарс ургъандыла.

-Ай, медет, мен жашагъанлы бююнча кёлум сынмагъанды, атыны бир айт, бетинги да бир кёргозт, жан ала тебиресем да, саннга табынып ёлюрме,-дегенди жыгъылгъан жаш.

Тулпарны хорлагъан а, чабып барып, бир хора байталгъа терк минерге тебиреди. Ат иерни тутхан кезиуде Минги

таудан ургъан жел аны башындан бёркюн тюшюрдю, бетинде ауу да ачды. Аны олсагъат узун къутас эшмелери жерге салындыла. Адам адамгъа айтса ийнанмазча, дуняда болмагъанча, бир ариу кызы болгъанды ол! Къобан ёзенчиле аны олсагъат тангъандыла. Кызыны аты Орайда болгъанды! Жыйылгъанла бирден: «Ай машалла, ай аперим Орайдагъа!», - деп, ауазларын эркин чыгъаргъандыла.

Жыгъылгъан тулпар а, кызыгъа эси кетип, къайдагъысын да унута, кишиден да тартынмай, уялмай: «Орайда, ой Орайда, Орайда!», - деп жырлап тебирегенди. Кызыны онгсуннган халын ангылагъанча, хора байтал да тепчилеп тургъан болмаса, юсюне

миннген кызыны алып кетмегенди.

Сейирге къарагъан къартланы ичлеринде эм тамата, бир огъурлу акъсакъал, ёрге туруп: «Жамауат! Бу эки жаш адам бир бирлери ючюн деп жаратылгъан болур эдиле дунягъа. Была бир юй болса, къалай иги иш боллукъ эди», - дегенди. Сыйлы къартла да ол таматаны сезюне ыразылыкъларын билдиргендиле. Ма алай бла иш башланганды.

Огъары элчиле, кеп да мычмай, адетдеча, Орайданы атасына, анасына келечиле ашыргъандыла. Кызыны жаны да ыразылыкъларын билдиргендиле. Сёз тауусхандыла. Айтылгъан кюнде огъары элчиле келин алыргъа келгендиле. Кызыны юй-

ден чыгъаргъан кезиуде тулпар жашны тенглеры: «Орайда, ой, Орайда, Орайда!» - деп жырлап башлагъандыла.

Ма андан бери къарачай-малкъар халкъда уллу къууанчада

«Орайданы» тартыучудула. «Орайда» айтылып чыгъады кызы юйюнден. «Орайда» айтылып кире-ди келин отоугъа.

ТОМПАЛАНЫ Алибек.
«КЪАРАЧАЙ» газет.

БИТИМ ДУНИЯ

Малкбар тилде гюллени атлары

Абазаксюан – мальва
Агъаз от – лотос
Айгюл – ландыш лесной; ночная красавица
Акъ бийче – ландыш широколистный
Акъ инжи (*кёк инжи*) – ландыш белый
Акъ суусан – лилия белая
Ала чичек – гиацинт
Аккъусхан – калла
Алтынкёз – ноготок
Апон гюлю – роза японская
Аруу ийсли шамданий – герань душистая
Аслан гюл (*тауболат гюл, таугока*) – эдельвейс
Ачыгюкка – ромашка аптечная
Аюбал – ландыш луговой
Байрым гюкка – тубероза, роза иерихонская
Байрым гюл – роза
Байрым ханс (*байрым чайыр оту*) – цикламен
Бакайан (*бакажан*) – сирень индийская
Балкъоз гюкка – пион
Бапзахан – одуванчик
Гюкка терек – сирень
Гюдюрнох (*гюл*) – роза
Гюдюрюк – роза горная
Гюл саптагъай – цветножка

Гюлексин – глоксиния
Гюлсагъат – кавалерийская звезда
Гюлханий – тюльпан
Гюлчай – роза чайная
Далий (*далия*) – георгина
Дуужана – горичцвет весенний
Ёкпе от – гвоздика горная, гвоздика дикая
Жанкъоз – подснежник
Жансюер – мимоза

Жибек гюкка – портулак
Жулдуз гюлю (*мандал*) – канна
Залыкъылды – рододендрон
Замбык – лилия
Зурап – нарцисс
Инжи – ландыш
Инжилик – маргаритка
Камил – камелия
Кашнар – астра
Кёк инжи – ландыш белый
Кёк суусан – касатик германский
Кёк чичек (*кёк шуу*) – василёк
Кёк-ала гюкка – лаванда
Кёкбаш гюкка – синеголовник
Кёк шуу – василёк
Кимит гюкка – фиалка
Къаншау тышген – горный тюльпан
Къара гюлханий – тюльпан чёрный
Къарампил – гвоздика
Къаргъажилек (*къаргъакёз, юч-гюл гюкка*) – анютины глазки
Къач-къач (*къаш-къаш (къарач.)*) – мак
Къойчу ийне (*кюйчу чёп*) – герань
Къызаякъ (*гюдюрюн*) – роза горная
Къызыл бабунач – пиретрум
Къызыл гюкка – наперстянка
Къызыл гюлханий – тюльпан красный
Къызыл шакъаякъ – анемона
Къызылбаш гюкка – бессмертник розовый
Лагъыл гюкка – подснежник ядовитый
Май гюл – роза эфино-масличная
Май чечек (*байрым ханс, байрым чайыр оту*) – цикламен
Макъа от – лилия водяная
Мандал – канна
Меникше (*кимит гюкка*) – фиалка
Мухаммат гюлю – дамасская роза
Назык от (*назык*) – гвоздика лесная
Назтаран – элегантерия, роза карликовая
Назык – гвоздика лесная
Науруз гюкка (*сары сыргъа*) – первоцвет
Оймакъ гюкка (*стакан гюкка*) – колокольчик
Оран (*кюйчу чёп*) – герань

Орузат – роза луговая
Орус чечек – росянка
Осман гюл – турецкая роза
Сарасан гюл (*шартман гюл*) – подснежник лесной
Сарина (*тели-суу-кёпдюрююк*) – лилия ядовитая
Сары къыт от – золотая розга
Сары сыргъа (*науруз гюкка*) – первоцвет
Сатанай сохан – тюльпан
Стакан гюкка – колокольчик
Стамбул гюкка – гвоздика турецкая
Суусан – ирис
Сыбызгы гюкка – фуксия
Тау гюкка (*тауболат гюл*) – эдельвейс
Таууккёз – ромашка (вид)
Тели итбурун – роза дикая
Тели-суу-кёпдюрююк – лилия ядовитая
Тотур гюкка – подснежник горный
Уруза – роза красная
Файгъамбар гюкка – арнебия
Файгъамбар чечек – цикламен
Ференке къына – резеда
Фу чичек – дымянка
Хинди тут – фикус
Чеченчик – подснежник (вид)
Чечек – ромашка
Чыпчыкъкёз – жасмин
Чырмауукъ гюлю – роза вьющаяся
Чычханкулакъ – незабудка
Шакъаякъ – мак-самосейка
Шамдай – тюльпан лесной
Шандай – звёздчатый тюльпан
Шартман гюл – подснежник лесной
Шафран – крокус
Шах-шах (малкъ.) (*къач-къач, къаш-къаш (къарач.)*) – мак
Шинжи токмакъ – кактус
Элдегир – фиалка ломкая
Элекъан – фиалка горная
Эргеч (*эргеш, кашнар*) – астра
Эрдашай – фиалка лесная
Эркабызан – гвоздика полевая
Эркедиген (*бабунач, бабылаш (къарач.)*) – ромашка
Юсоф гюлю – амарант (аксамитник)
Юнгол гюкка – анютины глазки
Яс (*гюкка терек*) – сирень

Тасэти

Алтмыш жыл кесин аямай саусузлагъа багъып тургъанды

Бу кюнледе Къабарты-Малкбарны сыйлы врачы Журтубайланы Гууаны жашы Иосиф дунясын алышханды. Ол 1935 жылда Схауатда уллу юйюрде жетинчи сабий болуп тууганды. Сюрюнде ала Къазахстанны Чимкент областында Ильичев районда Пахта-Арал деген мамукъ совхозгъа тышгенде. Аталары Гуа экинчи жыл окуна ауушханды.

Юйор таматала кичи къарындашчыкларына ёксюзлюк сынатмазгъа къорешгенде. Къарындашы Азрет, урушдан къайтып, аланы тынчыракъ жерге – Жамбул областда Луговой элге кёчюргенди.

Иосиф анда ёсгенди, орус школгъа жорюгенди. Аны бошагъанлай, Семипалатинскде медицина институтха киргенди. Таулулагъа ата журтха къайтыргъа эркинлик бергенлеринден сора да, окууун бёлмей, анда бир къауум жыл тургъанды ол. 1961 жылда Орджоникидзеде (Владикавказ) Север Осетияны къырал медицина институтунда жерчыкъганда уа, ары кёчюп, бешинчи курсуна анда бошагъанды. Ата журтха къайтхандан сора таулу жашланы араларында бийик билим алгъан докторладан биринчиди.

Урунуу жолун ол Огъары Малкбарны больницасында баш врач болуп башлагъанды. Быллай жерде болуучусура, не кече, не кюн демегенлей болушханды жамауатха. Эки жылдан Нальчикге къайтып, Шахар эм Республикалы клиника больницаланы мурдорларында бардырылгъан курслада хирургга окугъанды. Аланы бошагъанлай, аны Зольск районда Каменномостха ийгенди. Анда ол юч жыл ишленгенди.

1966 жылда Север Осетияны къырал медицина институтуна клиника ординатурасына кирип, анда эки жыл окугъанды. Аны бошагъанлай а, Нальчикге къайтып, Республикалы клиника больницада хирург болгъанды. Саулай алып айтханда, ол анда къыркъ беш жыл ишленгенди. Битеу да бирге санагъанда уа, алтмыш жылны ичинде саусузлагъа бакъгъанды.

Алапат докторну иш хунерин къырал Халкъланы Шубхулкларыны ордени, «Жигер урунганы ючюн», «Урунуу ветераны» деген майдалла эм иги кесек сыйлы махтау къагъытла бла белгилегенди.

Журтубайланы Иосиф не жаны бла да юлгюлю инсан эди. Жарыкъ сыфаты аны таныгъанланы жюреклеринде сакъланырыкъды.

Коллегалары, жуууклары, тенгери.

Соруу-жууап

Суу ючюн төлеулени жангыдан тергерикмидиле?

Жайда бир ненча айгъа элге кетгенбиз, алай сууну къоранчлорны тереген сётчикде тарихлени уа билдирмегенбиз. Энди уа бизге квитанция келгенди, анда уа сууукъ эмда исси суу ючюн да иги кесек ахча жазылып турады. Къайдан чыкъды ол?

МАМИЙЛАНЫ Т., Нальчик ш.
Бу соруугъа жууапны ёкюл
Жилоков Артур береди.

«Коммунал жумушланы хайырланганла сётчикде болгъан тарихлени кёргозтюрге борчул туюндюле, деп ангылатханды ол. – Алай жумушла бла жалчыхтанла уа (управляющий организацияла, ТСЖ-ла неда келишимге кёре ресурсла жибергенле) кезиуден кезиуге ол тарихлеге къараргъа эмда билдирге керек боладыла. Фатар бегитилип эсе, анга кирир амал жокъ эсе, биринчи юч айда жарым жылны орталыкъ эсеплерин аладыла, къалгъан юч айгъа уа къоранчланы мардагъа кёре санайдыла.

Сиз сётчикде болгъан эсеплени юслеринден билдирсегиз а, төлеуогюзно жангыдан тергерге борчлудула. Алай этерле деп ышанмай эсегиз а, сизни коммунал жумушла бла жалчыхтанган заявление жазыгъыз.

СЕБЕПЛИК

Маданият юйлени онгдургъандыла

«Къабарты-Малкбарны маданияты» деген республикалы программаны чеклеринде быыйл Май районда талай маданият юйно ырыскы-техника жаны бла онгдурругъа 900 минг сом къоратылгъанды. Ол санда ахча Майский шахарда «Россия» дворецге эмда Котляревская станицада маданият юйге берилгенди. Биринчисинде 750 минг сомгъа артистлеге юс кийимле, сора дагъыда аппаратура сатып алгъандыла. Экинчисинде уа оргтехникагъа

эмда аппаратурагъа 150 минг сом къоратхандыла. Дагъыда КъМР-ни Правительствосуну оноуу бла элдеде тийишли учреждениеларда айырмалы урунганланы кёллендируге 54,8 минг сом жибергенди да, ол ахча саугъагъа Александровская станицада «Октябрь» маданият юйно ишчиси Виктория Баликоева тийишли кёрюлгенди, деп билдиргенди районну жер-жерли администрациясыны пресс-службасындан.

Таппандырыу

Кёпюрлени къолгъа алгъандыла

Элбрус районда Гара суулары таласыны, Тегенеки эмда Огъары Басхан элени къатларында кёпюрлеге ремонт этюу барады. Бу объектлени ючюсюно да узунлугу 80 метрден артыкъ болады.

Бу кюнледе подряд организацияны специалиствлери аланы мурдорларын, чыпынларын кючлендириу бла къорешедиле, башха жумушланы да тамамлайдыла. Къурулуш-монтаж ишле графикден алгъа барадыла, алагъа эмда хайырланылгъан материаллагъа дайым контроль этилгенлей турады.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Сурат этюд

Тау кийикле.

Бирге ышарайык

Бислиматны эрттенлик жаратуу

Бислимат эки жыйырма бла онбеш жылдан атлаган тири тиширүүчүкдү. Эрттенликте эртте туруп, больницага барырга хазырлана эди, аны себепти тауукну кыоншу Хамидге кесдирип, кесин жолга кырайд.

Кюнню бек кысха кюнлеринден бири эди. Кесигиз билгенден, бизни тау эл-лерибиз ара шахарыбыз Нальчикден иги да узагыраактадыла. Бислимат ингирден хазыр этген тауук этни да шорпачыгын жангыдан жылытып, сумкачыгына жыйды, сора ёторюк териден этилген тончугун да кийди, батасын да кысыды эм жолга атланды.

Ол автобус тохтачу жерге жыйыш-ханда, сагат алты болса да, танг алыкча жарымаган эди. Бислимат да алай сюелип турганлай, улуу жолну эки жаш энишге чабып, автобус барлыкчанына оздула. Ала ётген жанына кырап, автобусну ычындырыпмы койдум деген акыл Бислиматны башына келди.

– Аллахны хакына, была автобусну ызындан кыстау барадыла ансы, танг атмай кыйры чабарык эдиле? – деп, жашланы ызларындан тебериеди.

Бислимат аланы артка кыалмай жор-тады, тончугу, сумкачыгы да хазна кыйынамай эдиле, кеси да жашла бла ке-

сини арасында бир бёлюмню тутханлай барады. Жашла, ол да чапханлай бир эки кычырым бардыла, танг да белги бере башлады.

Бислимат аллында баргын жашланы артка айланп келгенлерин керюп, чач туклери ёрге турдула, ичине кыоркыу кирди. Эсине уа: «Аллахны хакына, жашланы манга не эсе да бир аман умутлары барды ансы, была артка айланп нек чабарык эдиле?» – деп, ичине кыоркыу кирип, эл таба айланп кычды.

Ары жашла ызындан чапхан эки кычырымны Бислимат алага кесин жетдирмей, терк окуна автобус тохтачу жерге жетди, алай кыоркыгандан юйюне дери жол салды.

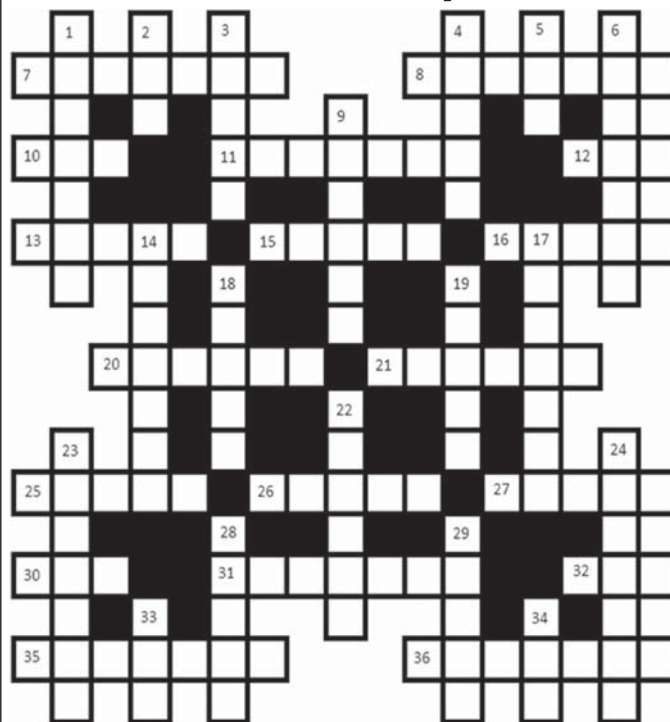
Эрттенликте жаратуу этген жашла да улуу сейирге кыалдыла. Бислиматны хыны чабып келгенин керген кыоншула анга:

– Не болганды, Бислимат, неден кычып келесе? – деп, сейирсинип сордула.

– Кый-кый, манга болганны бир да сорма. Аллах-Аллах, не аман кюн чыккыган эдим, не аман кюн... – дей, солууун кючден ала, юйюне чапханан тохтатмай кирди.

БИЙЧЕККУЛАНЫ Тахир.

Сёзбөр

ЭНИНЕ: 7. Нартланы кыантлы итлери. 8. Нарт бийче. 10. Кыобан, Бахсан, Терк... 11. Ат хайуанны кумалысы. 12. Ахшы. 13. Кыойчу, тууарчы, бузоучу... 15. Киши тохтаталмаган, барыуун бузмаган зат. 16. Таулада кёп жюрюген ишчи ат. 20. Жазда таулула мал тутхан жер. 21. Жауундан сора жер алай болады. 25. Адамны, затны кыагытда тюрсюню. 26. Агач аяк. 27. Жылтырауук кумач. 30. Суу боюнунда мудах терек. 31. Жаркой, шишлик... 32. Кыайсынны китабында аллай терекле кызарадыла. 35. Ёгюзлюк мал. 36. Кыабартылы эл.

ЁРЕСИНЕ: 1. Дарман чечек (гюл). 2. Монглук деген маганада жюрюген сёз. 3. Муслиман адамны кыоруучусу. 4. Атны «чачы». 5. Шекер орунуна алгын таулула аны жюрюгендиле. 6. Ханны кызы. 9. Ауурлукну ёнчелеген зат. 14. Жазыучу жазган зат. 17. Ариу чам сёз. 18. Татлы гыржын. 19. Иш хакч. 22. Жумуртханы алай биширсенг суюдиле бир-бирле. 23. Кыанатлы. 24. Дарман минерал (квасцы). 28. Жюрюгенде сынчыкылаган адам. 29. Нартюх сабаккы кыатханы. 33. Андан ишлегендиле эртте таулула юйлерин. 34. Кыызгянч.

ГАЗЕТНИ 100-чю НОМЕРИНДЕ БАСМАЛАННАН СЁЗБЕРНИ ЖУУАПЛАРЫ:

ЭНИНЕ: 7. Кыаранча. 11. Жалау. 12. Хумай. 13. Улутхалык. 16. Алтуракч. 17. Ангырчак. 18. Ачхыч. 20. Оноучу. 21. Ырхыла. 22. Урунуу. 23. Ыннака. 25. Усхур. 29. Тазалык. 31. Жауурун. 33. Ауурсунуу. 35. Садакч. 36. Хужан. 37. Кыандагай. 38. Суусузла.

ЁРЕСИНЕ: 1. Кыарахалк. 2. Кыадау. 3. Ахшылыкч. 4. Жаллыла. 5. Жауур. 6. Кырахтан. 9. Тутхуч. 10. Азаплы. 14. Урхудукла. 15. Тынгылауукч. 18. Ауруу. 19. Чыгыр. 24. Шахтаран. 26. Сосран. 27. Ургула. 28. Чулгамла. 30. Кыууалау. 31. Жууунуу. 32. Файда. 34. Худур.

Учредитель: Кыабарты-Малкыар Республиканы Парламенти бла Правительствоосу

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редактору орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редактору орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь),
ТРАМЛАНЫ Зухура,
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:

Редактору приёмный - 42-63-01. Баш редактору орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркиниклерин кыоруулау жаны бла Кыабарты-Малкыар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.

Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - 51532

Газетни басмагча "КыМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Издательство "Южный регион" ООО-ну типографиясында басмаланганды. Ставрополь край, Эссенуки ш., Никольский орам, 5а

Номерге графикге кёре 19.00 сагытта кыол салынады. 20.00 сагытта кыол салынганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГАНЛА:

Кегенчиланы Зульфя, Кучукланы Сафият - жууаплы секретары орунбасарлары; Геляланы Валя (1,2,3,11-чи бетле), Баллыланы Феруза (4,9,10,12-чи бетле) - корректорла.

Тиражы 1229 экз. Заказ № 1762

Багыасы 15 сомду.

РЕДАКЦИНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5
электрон почтасы:
elbor_50@mail.ru